

סימן ח

ביטול עבודה זרה

ביטול המציאות והעצם וביטול התואר והצורה. — ביטול מטעם גזירה
המכובד וביטול ששוב לא יעבוד אותה. — יאוש מהחומר או מהצורה.

ניתברינהו, ופירש"י ע"י עכ"ם כדי לבטל, ושם דף נג.
כביטולי כעלמא סגי להו, פירש"י ליכפינתו לנכרים
ולבטלינהו, ובירושלמי פ"ד דהוה ליה מרקוליס בגו חקליה
וביטליה ע"י עכ"ם, ומוכח דע"י ביטול הע"ז מקיים ג"כ
מצות איבוד דכיון דמבטל התואר ע"ז הוי כאילו איבדה
בעצם, ע"כ. וראה צ"פ תרומות פ"ב, צד 98.

בן בצ"פ קונטרס השלמה, דף 46 ע"א: והנה ע"ז
של גוי כיון שיש לו תקנה ע"י ביטול והביטול הוא
בהתואר לא בהעצם כמבואר בכ"מ, וא"ש דגמרא בע"ז
שם דמבטל ע"ז שאינו שלו, ר"ל התואר אינו שלו, וע"י
התוספתא דע"ז פ"ז דר"י סבירא ליה דאם עשה בן נח
ע"ז לישראל לא מהני ביטול, חזונו דלא אזלינו בתר
העצם רק בתר התואר, ע"כ.

גן ושם צד 65: עכ"פ גבי ע"ז הביטול והאיסור רק
בתואר, ולכך מבואר שם ברש"י דף מב דאפשר לזכות
בו, ר"ל דהישראל זוכה בהנחה וממילא הוא ע"ז של
ישראל, ע"כ.

יבשות צפ"ו ס"י שטו דף רנא, גבי ביטול ע"ז יש ב'
גדרים, אם מבטל הדבר החומר או מבטל המציאות ע"ז, ע"כ.

ראה תו"ש חלק יב במילואים ס"י לב דף ריב, הבאתי
מ"ש המאירי במגן אבות והמהר"ם הלואה כפסחים ה ע"א,
מה שהקשה הרמב"ן לשיטת הר"י דביטול מטעם הפקר
דביטול דאשכחן בכל מקום לאו הפקר הוא, שהרי ע"ז
נכרי מבטל עכ"ם שלו ושל חברו, ומפורש במשנה כיצד
מבטלה, אלמא ביטול לאו הפקר הוא וכו', והמאירי כתב
להרץ שיטת ר"י דאינו ר"ל (גבי חמץ) הפקר גמור אלא
כעין הפקר, שמבטל את הענין שבו הוי נקרא שלו, ואף
ביטול עכ"ם שבפחיתתו מבטל כל מה שהיה מכה האיסור.

ושם הבאתי מ"ש המרדכי ע"ז מג. (הובא בשרע
י"ד ס"י קמו ס"ו) כתב ראבי"ה העוזרי, קבלתי דהיכא
דהוא אנוס כי הכא (בע"ז דף נב ע"א) כעין סטרו ובטלו
לא בטל עד שיעשה מעשה בגופה, כהניא דאמרינן עובד
כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו, אבל היכא
דלא אנוס או פוסל העובד כוכבים כאמירה או במחשבה
בעלמא, תדע דהא תנן ע"ז שהניחה עובדיה בשעת שלום
מותרת בשעה מלחמה אסורה וטעמא דאנוסים לבטל, ע"כ.
הרי לשיטת הראב"ה שבע"ז מועיל ביטול אפילו בדיבור
ומחשבה, וכתבתי לבאר הטעם משום שע"ז הרי עיקר
הדבר תלוי במחשבה שמקבלה הנגיף לאלוה, ולכן סובר
הראב"ה שמועיל הביטול גם במחשבה, עיי"ש.

אן בצפנת פענח מכתבי תורה מכתב קט, צד 50.
הרבה הארכתי כזה גבי גדר ביטול המציאות, או ביטול
התואר (ובהקדש אי אפשר לבטל מכאן ולהבא התואר
דכל היכא דאינא בי גזא דרחמנא, כמבואר בחולין קלט,
וזה שיטת הרמב"ם ז"ל בהלכות מעה"ק ופתמ"ק, ועיין
בתוספתא מע"ש בזה גבי חומר), וכן הגדר גבי בגד מנוגע
דלא בטל, משום דכיון דאפרו אסור חזונו דלא מהני
ביטול הצורה רק המציאות, וכמו בעבודה זרה של ישראל,
וע"כ לא מהני ביטול לעולם, וכ"כ בזה בח"ד כי יש שני
גדרים בביטול ע"ז, אם ביטול הצורה, או המציאות, גם
בשל ב"נ כי זה שני פסוקים, ע"ז דף נב ע"א, ורש"י דף
מג, ובירושלמי ותוספתא פ"ז נקט מקרא אחרינא, ונ"מ
דין ביטול התואר ודין ביטול המציאות כו'.

וע"י ע"ז דף מג ע"א גבי יאוש, (מצא שם טבעת
ועליה צורת דרקון וכו') מצא עובד כוכבים גדול ואמר
לו בטלה כו' מגדף בה רבי חנינא, ולית ליה לרבי אלעזר
הקפר ברבי הא דתנן וכו' והמוצא בסרטיא ופלטאי גדולה
ובכל מקום שהרבים מצוין שם הרי אלו שלו מפני
שהבעלים מתייאשין מהן (וכיון דאינא עכ"ם בטלה
מדעתיה למפלחה ותו לא צריך לבטולה), אמר אביי נהי
דמינה מייאש מאיסורא מי מייאש מימר אמר אי עובד
כוכבים משכח לה מפלה פלח וכו'), אם ר"ל יאוש מהחומר
או וכו' [יאוש מהצורה] והרבה יש להתאריך, עכ"ל.

פ"י דבריו שמשלשון הגמרא, נהי דמינה מייאש מאיסורא
מי מייאש מבואר להדיא שיש בע"ז שני דינים, דין של
מציאות ועצם של ע"ז ודין איסור שהוא תואר וצורה,
ואפילו אם מתייאש מהעצם של הע"ז לא התייאש מהתואר,
ויש לבאר שהביטוי 'צורה' גבי ע"ז אינו לטעות שהכוונה
להצורה הגשמית אלא הכוונה להאיסור והשם, ולחלן פרק
יא, הוא קורא את זה 'האיכות' ולא 'הכמות'.

ובענין זה יש במכתבי תורה מכתב קה, מר"מ קאלינא,
וכן כתבתי בהנך עובדי דע"ז דף מג, ובירושלמי שם,
שכפו נכרי לבטל ע"ז כדי לזכות בה, והרי מצוה לאבד
ע"ז, ובא"י צריך לרדוף אחריה וכו' עכ"פ כשמוצא
עכ"ם ויכול לאבדה מצוה לאבדה ואמאי רשאו לבטלה
ע"י נכרי, וברמב"ם פ"א מהלכות ע"ז ה"א משמע דרק
אם כבש מקום בחו"ל צריך לאבד ע"ז שבת, וי"ל לפ"ז
במה שתמחו התוס' בע"ז דמ"ד דגם קודם שבא איתי
הגיתי אמאי לא כפו עכ"ם לבטל בע"כ דכיון שכבר
כבשו המקום מצוה לאבד דוקא, ובתוס' ריש גיטין
דפולשתים היא מא"י, אמנם מהא דע"ז דף נב ע"כ,